

Kunst in transitie - Over de maatschappelijke impact van participatieve kunstpraktijken *Verslag expeditie West-Vlaanderen 18 juni 2014*

Programma

- 10u30: onthaal bij Wit.h vzw
- 10u45: rondleiding tentoonstelling 'The Artist Hendrik Heffinck'
- 11u15: toelichting [Wit.h vzw](#) (*Luc Vandierendonck*) en stadsvernieuwingsproject [Overleie](#) (*Dries Baekelandt, gebiedswerking Kortrijk*)
- 12u15: nabespreking en discussie
- 13u00: lunch
- 14u00: busrit naar Oostende
- 15u00: onthaal bij [kleinVerhaal](#)
- 15u15: projectie kortfilm [The True Tempest](#)
- 16u15: toelichting werking kleinVerhaal en blik op het project 'The True Tempest' vanuit verschillende Oostendse partners
- 17u30: nabespreking en discussie
- 18u30: diner
- 19u30: einde en terugrit

Praktijkbeschouwing

1. Wit.h vzw en het stadsvernieuwingsproject Overleie

[Wit.h](#) is een sociaal-artistieke werkplaats in Kortrijk die personen met een verstandelijke beperking die zich artistiek willen ontplooiën sterk uitdaagt. De organisatie werkt aan creatie, presentatie, kritische reflectie en ondersteunt waar nodig. Wit.h werkt actief samen met voorzieningen voor mensen met een verstandelijke beperking. Deze voorzieningen verwijzen mensen met artistiek talent en goesting door naar Wit.h en omgekeerd ondersteunt Wit.h de atelierwerking van voorzieningen, zowel in Vlaanderen als Wallonië en zelfs in het buitenland. Wit.h kiest er bewust voor om niet in de voorzieningen zelf te werken. Niet alleen om mensen met een beperking naar de maatschappij te halen, maar ook vanuit het principe dat je er bewust voor moet kiezen om kunstenaar te zijn.

Naast een rondleiding in de tentoonstelling '[The Artist Hendrik Heffinck](#)' focusten we tijdens dit bezoek op de verhouding van Wit.h tot het stadsvernieuwingsproject in de buurt Overleie, waar Wit.h gevestigd is.

➔ **Nabespreking & discussie** (nav stelling: Laat Wit.h vzw zich 'gebruiken' in een verhaal van gentrificatie?)

- Er wordt in het stadsvernieuwingsproject te veel van buiten naar binnen gedacht: de stad bedenkt dat daar de tweeverdienende gezinnen moeten komen wonen en haalt bvb een hippe pop-up zomerbar naar de wijk. Zou het niet beter

zijn te vertrekken van binnen naar buiten, nl ontwikkeling vanuit de mensen die daar (al) wonen? Wat met het buurtcentrum dat er al is, bvb?

- Vergelijking: In Italië heb je heel veel dode dorpjes en dan komen er meestal kunstenaars en langzaam komt zo'n dorpje weer tot leven. Er ontstaat een beweging waar mensen initiatieven gaan nemen. In hoeverre zijn kunst en cultuur een middel om een maakbare samenleving te creëren waar niemand op zit te wachten?
- Alternatief is om als stad een aantal bouwstenen aan te reiken, vertrekkend vanuit waarden.
- Waar kies je voor als kunstenaar, hoe stel je je op? Ga je mee in die gentrificatie en wat doe je dan? Zouden kunstenaars ook een rol kunnen spelen in omgekeerde gentrificatieprocessen (gentrificatie van binnenuit, bouwen op wat er is in functie van die groei. Hoe kan je bvb het buurtcentrum nieuwe impulsen geven om vanuit die sociale component middenklasse te gaan aantrekken)? Ja, dat kan. Maar geen concrete voorbeelden beschikbaar.
- Wat kun je doen: Vragen stellen, die in de systemen nooit meer gesteld worden.
- Wit.h haalt in eerste instantie ook kunstenaars van buiten binnen in de wijk, maar ze streven wel naar een mix en vinden het belangrijk toch ook te ontwikkelen van binnen naar buiten. In de eerste plaats door geen instelling te zijn en de psychiatrische of artistieke (autodidact of kunstacademie) achtergrond niet al te belangrijk te maken. Tijdens presentatiemomenten wordt iedereen door elkaar gezet. Gevolg: Doet veel met de eigenwaarde van mensen. Wit.h is ook zeer sterk bezig rond het aanvuren van de atelierwerkingen van zorgvoorzieningen. Ze kunnen binnenkomen in die voorzieningen en kunnen daar toch heel wat pertinente vragen beginnen stellen. Vragen die in die voorzieningen bijna niet meer gesteld worden. Dat kan misschien leiden tot omgekeerde gentrificatie.
- De Gentse sociaal-artistieke organisatie rocsa heeft op het spoor gezeten van omgekeerde gentrificatie (waarde creëren vanuit wat er in de wijk is via ondermeer sociale economie projecten), maar zijn hierop afgestraft door het Kunstendecreet. Je kracht is het artistieke maar wil je je kunnen verbinden aan zo'n proces van omgekeerde gentrificatie zou je ook ruimte moeten krijgen om die sociale aspecten mee te blijven nemen.
- Wat doe je als kunstenaar met vragen die van buiten komen en bepaalde doelstellingen meedragen (bvb participatie van buurtbewoners aan wijkontwikkelingsproject). Wit.h: als de samenwerking ontstaat met partijen in een andere machtspositie dan kijken we streng of dit wel werkt. Op geen enkele manier laten we die claim toe.
- De menselijke maat moet het uitgangspunt zijn. De dienst gebiedswerking van stad Kortrijk legt iets (een bepaald ideaal, een plan) over de wijk heen, van buiten naar binnen (top-down), zonder te toetsen aan de menselijke maat. Hoe zit het met de persoonlijke waardes van al die mensen, die zo'n stad al in zich heeft? Als je dingen van buitenaf gaat droppen dan heeft dat niets meer te maken met de menselijke maat, maar met grondprijzen...
- Natuurlijke cyclus van groei en afsterving respecteren. Maar met leegstand, afbraak, braakliggend terrein...kunnen wij/steden niet zo goed om. Nochtans lijkt ons dat enorm belangrijk. De economie is rijker dan alleen het financiële. We zitten nu in een speelveld dat we veel te monocultureel denken (voornamelijk vanuit economische logica). We onderwaarderen de verscheidenheid. We zijn veel te lineair bezig. Hoe zorgen we dat we weer met netwerken gaan werken?
- We hebben heel veel moeite om dingen te laten doodgaan. Het wordt heel anders als wij als maatschappij de dood ook gaan omarmen. We moeten terug de natuurlijke cyclus van groei en afsterving respecteren. Laat dingen afsterven en

braak liggen. Parallel met landbouw: via diversiteit van landbouwgrond heb je tien keer meer waarde dan bij monocultuur. Je moet dingen loslaten en laten afsterven. Dat doet zeer. Daar voel je dingen bij.

- Wat is dan de rol van de kunstenaar? Die kan divers zijn. De kunstenaar is een vertaler, maar kan ook een bevrager zijn. Dus in die zin is kunst een troost of een transformatie. Bvb bij Wit.h ging het project 'Talking Walls' van Karolien Soete door, die de muren van de wijk Overleie een visuele stem geeft en anekdotes en herinneringen omzet in tekeningen. Sommigen zien het louter als troost, als een doekje voor het bloeden, anderen zien mooie herinneringen... Dat is net de kracht van kunst. Er wordt meer verteld dan je in duizend woorden kan vatten. Daarom bestaat het ook al sinds mensenheugenis.
- En ja, de stad gebruikt de kunstenaar. Maar het moet wel komen uit een noodzaak die je zelf ervaart (persoonlijk engagement als aanleiding voor artistieke creatie).
- Wit.h is gesubsidieerd vanuit Vlaams niveau, niet lokaal. Hun missie is gelijkwaardigheid van kunstenaars met en zonder beperking, en hun aansluiting geven bij het reguliere circuit. Heb je dan de taak om je met gemeentelijke vragen bezig te zijn? Je kunt een maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen als kunstinstelling. Maar moet je dat doen?
- Luk: Het masterplan voor de stad Kortrijk is opgelegd door het vorige beleid. Mensen vinden er zelfs hun eigen huis niet op terug. Maar het is niet de rol van kunst om zich in die stedelijke processen te mengen. Kunstenaars kunnen wel een mooie rol spelen omdat wij naar het masterplan kunnen kijken en daar heel kritisch op kunnen reageren. Je kan ook co-producties aangaan met partners die wel bedreven zijn in die stedelijke processen. Maar sowieso ben ik tegen het 'moeten, moeten'. Wij kunstenaars moeten niets, wij zijn geheel nutteloos, maar per definitie vreselijk nuttig. Hoe nuttelozer we ons opstellen hoe meer we voor elkaar krijgen. Hoe doelgerichter hoe minder.

2. kleinVerhaal en het jongerenproject The True Tempest

[kleinVerhaal](#) is een sociaal-artistieke praktijk met hoofdkwartier in Oostende. De organisatie ontstond in Brugge, bestaat ondertussen tien jaar en ontwikkelde zich tot een nomadisch en multidisciplinair gezelschap dat naast haar activiteiten in Oostende projecten ontplooit over heel West-Vlaanderen. kleinVerhaal werkt samen met verschillende kunstenaars, groepen, organisaties en individuen. Die mensen, met al hun eigenheden en achtergronden, worden in tijdelijk artistieke projecten samengebracht. Met haar projecten en creaties wil kleinVerhaal gangbare logica's in vraag stellen, bougeren, confronteren en documenteren... kleinVerhaal wil met haar creaties de onderstroom van de samenleving symboliseren en hetgeen realiseren waar we allen wel of niet van durven dromen.

Tijdens de expeditie maakten we intensief kennis met het filmproject '[The True Tempest](#)'. Met 'The True Tempest' vatte kleinVerhaal samen met Oostendse jongeren tussen 15 en 21 jaar de zoektocht aan naar hoe zij zichzelf zien in verhouding tot elkaar en de rest van de wereld. 'The Tempest' van William Shakespeare en Peter Greenaway's interpretatie van dit stuk, 'Prospero's Books', vormden de artistieke leidraad en vetrekhaven voor de creatie van vier kortfilms. Het 'TTT' concept refereert naar 'de ware storm' die woedt in de hoofden van jongeren. De storm als metafoor voor de ongrijpbaarheid en de strijd die jongeren voeren met universele thema's als macht, magie (religie), jaloezie, liefde, conflict, identiteit en uitsluiting. Dit alles binnen de setting van een ongepolijste havenstad aan de zee, Oostende. Het project startte met een intensief voortraject waarin jongeren op straat, in hun jeugdhuis, op school en bij de betrokken partners, warm gemaakt werden om deel te

nemen aan workshops en castings. Cineasten Diederick Nuyttens, Maaïke & Fairuz (garage64), Nicolas Daenens & Gilles Coulier begeleiden gedurende een viertal maanden op eigen(zinnige) wijze elk een groep jongeren bij de ontwikkeling van een kortfilm, hun interpretatie van 'de ware storm'. 'The True Tempest' resulteerde uiteindelijk in vier kortfilms, die samen de hoofdstukken van één verhaal vormen.

→ Nabespreking & discussie

Partner 1: Provincie West-Vlaanderen

Tegenstelling, aandacht voor vergeten of vaak niet aanwezige doelgroepen (kansengroepen) en actieve cultuurparticipatie zijn speerpunten in het provinciaal cultuurbeleid. De gedeputeerde (Myriam Vanlerberghe) is er van overtuigd dat actieve cultuurparticipatie leidt tot meer zelfvertrouwen, meer sociale contacten en versterkte sociale cohesie. Sociaal-artistieke praktijken belichamen deze bezorgdheid maar vallen vaak buiten de aandacht van Vlaanderen wegens te specifiek en te kleinschalig. Daarnaast blijven ze een luis in de pels van het lokale beleid die de subsidiëring van dergelijke kritische stemmen vaak moeilijk kunnen legitimeren. Vandaar de overtuiging van de gedeputeerde dat proactief inzetten op sociaal-artistieke praktijken een kerntaak van het provinciaal cultuurbeleid kan zijn.

Partner 2: Cultuurcentrum De Grote Post (Sara Vanderieck):

In december 2012 is een nieuw cultuurcentrum open gegaan in een fantastisch gebouw hier om de hoek. We hebben dat met weinig mensen en veel enthousiasme opengedaan. Het grote voordeel is dat we helemaal nieuw kunnen bedenken wat een cultuurcentrum in een stad zou kunnen zijn. We hebben geen personeelsbestand dat bepaalde keuzes onmogelijk zou maken, geen afspraken met andere spelers waardoor je in een bepaalde richting zou moeten werken.... Alles lag open. De mensen waarmee we aan dat project begonnen zijn, hebben elkaar allemaal gevonden in de overtuiging dat een cultuurcentrum in een stad alleen maar zin heeft als het centrum er is voor de mensen in de stad, als de stad zich erin terug kan vinden. Hoe we dat concreet doen, is zoeken. Daar is na anderhalf jaar nog geen definitief antwoord op en dat zal er waarschijnlijk ook nooit zijn. Cultuur spreiden doen we ook, zoals alle cultuurcentra in Vlaanderen, dat is één van onze opdrachten. Daar zijn we mee begonnen omdat dat het eenvoudigste is. In dat opstartverhaal is Hans van kleinVerhaal langsgesproken en heeft het verhaal van The True Tempest gedaan. Het gesprek ging in eerste instantie over hun zoektocht naar een geschikte ruimte voor repetities... Dus in eerste instantie hebben we ruimte ter beschikking gesteld gedurende een aantal maanden waarin zij hun goesting konden doen. De enige beperking was dat ze er enkel konden werken als het centrum open was. Maar aangezien we heel vaak open zijn, viel dat goed mee. We hadden ook geen middelen, noch mensen om mee te werken. Dat was de deal. Het fijne -waar we concreet geen gesprek over hadden- was het effect van dat in het cultuurcentrum te komen doen. De eerste keren dat de jongeren binnenkwamen was dat heel schoorvoetend en schuchter. Ze hadden het gevoel dat het niet voor hen was. Op een paar weken tijd kwamen al die jongeren heel vanzelfsprekend binnen. Nu is het evenveel hun cultuurcentrum als dat het onze is. Dat effect hadden we niet bewust gepland. De volgende stap is nu een meer structurele samenwerking. kleinVerhaal zet sociaal-artistieke projecten op. Wij vinden dat als cc heel belangrijk, maar we gaan dat niet bovenop doen. Dus hoe kunnen we samenwerken?

We willen vanuit cc niet alleen voorstellingen shoppen, we willen heel graag ook inzetten op artistiek werk op een meer creatieve manier. Het volgende seizoen is de eerste creatie die zo doorgaat. We hadden een choreografe die al een tijd dansvoorstellingen maakt in Kinshasa met mensen die geen dansopleiding gevolgd hebben. Zij wil dat graag hier in België doen. kleinVerhaal zit met jongeren die zin hebben om te dansen. Dus wordt het een coproductie: het cc zorgt voor het artistieke

budget, kleinVerhaal zorgt voor rekrutering deelnemers en begeleiding. Tweede project op initiatief van kleinVerhaal: The Ostend Street Orchestra. Einddoel is dat Oostende in het cultuurcentrum niet alleen in de zaal komt zitten, maar op de scène kan staan, het verhaal op de scène mee vorm kan geven.

Het cc heeft hier geen extra middelen voor. Het cultuurcentrum wordt door het lokaal cultuurbeleid gesubsidieerd (vanuit Vlaanderen). Onze decretale opdrachten zijn: voorstellingen spreiden, kunsteducatie en gemeenschapsvormend werk doen. Dus zolang we wat we doen binnen deze drie opdrachten kunnen uitleggen, kunnen we verder gaan. Wat moeilijk zou zijn, is als we een puur artistiek proces zouden gaan produceren. Het blijft niet evident want de middelen zijn zoals overal heel beperkt. Dus het is een keuze die wij maken die andere dingen onmogelijk maakt en waar misschien niet iedereen achter staat. Maar als we krachten bundelen, kunnen we veel realiseren.

Vraag: Wat doen jullie met jongeren die zin hebben in meer? Die talent hebben en willen doorgroeien? Moeten zij wachten op het volgende project van kleinVerhaal?

kleinVerhaal gaat niet beginnen managen. We zijn een kleine organisatie die daar de middelen noch medewerkers voor heeft. Maar we kunnen blijven kanaliseren naar die plekken waar verder gewerkt kan worden, bvb de Grote Post, de academie, Vrijstraat O. Opmerking : er is een zeer groot verschil tussen een kunstencentrum en een cultuurcentrum. De cultuurcentra zijn opgericht om kunst te spreiden. Ze zijn er oorspronkelijk niet om artiesten in creaties te ondersteunen. Kunstencentra zijn plekken waar kunstenaars creaties maken.

Als het gaat over jonge artiesten op weg zetten, zijn er meerdere partners nodig. Het sterke is dat jongeren via de projecten van kleinVerhaal in contact komen met andere instanties waar ze hun ideeën kunnen vertellen. Bvb, een jongere kan nu stappen naar de muziekprogrammator van het cultuurcentrum. Maar misschien slagen we er in het sociaal-artistieke nog te weinig in om kunstenaars echt te lanceren.

